Mamlakat nufuzi yuksalishida notariatning o‘rni

“Harakatlar strategiyasi”da davlat va jamiyat qurilishi tizimini takomillashtirish, qonun ustuvorligini ta’minlash va sud-huquq tizimini yanada isloh qilish, iqtisodiyotni rivojlantirish va liberallashtirish kabi muhim yo‘nalishlar bilan bir qatorda notariat sohasini ham isloh qilish masalalari ko‘zda tutilgan.

O‘zbekistonda 2020-yildan boshlab xususiy notariuslarning tashkil etilishi aynan “Harakatlar strategiyasi”da belgilangan vazifalarning ijro etilganini tasdiqlaydi.

Bugungi kunda notariat tizimini sud nizolarining oldini oluvchi, jismoniy va yuridik shaxslarning huquqlarini ta’minlovchi muhim institutlardan biri sifatida shakllantirish borasida ko‘plab chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Sud-huquq sohasida davlat siyosatini samarali amalga oshirishda, shuningdek, nizolarning oldini olishda notariat institutining salohiyatidan to‘liq foydalanishga to‘sqinlik qiluvchi tizimli muammo va kamchiliklar aniqlandi. Ularni bartaraf etish uchun mustahkam huquqiy asoslar va kuchli strategik konsepsiyalar ishlab chiqildi.

Notariat institutining roli va ahamiyatini oshirish, aholiga ko‘rsatilayotgan notarial xizmat-

larning sifatini yaxshilash maqsadida 2018-yil 25-may kuni “Nizolarning oldini olishga qaratilgan institut sifatida notariat tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Prezident qarori qabul qilindi.

Qarorga ko‘ra, notariatning faol modeli, ya’ni, axborot texnologiyalari yordamida notariuslar tomonidan “yagona darcha” tamoyili bo‘yicha bitimlarni tasdiqlashda davlat organlari va tashkilotlari bilan hamkorlik qilishning ma’muriy reglamentlari qabul qilindi. Ular bilan o‘zaro axborot almashish mexanizmini yo‘lga qo‘yish maqsadida elektron ma’lumotlar bazasi yaratilib, “Notarius” avtomatlashtirilgan axborot tizimiga integratsiya qilindi.

Murojaatchilarning notarial harakatlar bajarganini tasdiqlovchi imzolarini ularning barmoq izlarini skaner qilish orqali amalga oshirish mexanizmi joriy etildi. Notarius lavozimiga nomzodlarning stajirovka o‘tash muddati ikki yildan bir yilga qisqartirildi. Notarius lavozimiga nomzodlarni tanlov asosida saralash jarayonini real vaqt rejimida audio va videotranslyatsiya qilish amaliyoti joriy etildi. Notariuslarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish o‘quv-reja hamda dasturlariga stressni va kelishmovchiliklarni boshqarish, ish vaqtini samarali tashkil etish ko‘nikmalarini o‘rgatish bo‘yicha darslar kiritildi.

“Notarius” avtomatlashtirilgan axborot tizimida notariusning barcha harakatlari yaqqol aks etishi natijasida notariuslar harakatlarini vakolatli idoralar onlayn kuzatishi imkoniyati yaratildi. Bu orqali ularning qonundan chetga chiqmasligi kafolati oshirildi. Onlayn monitoring natijasida noqonuniy xatti-harakatlarni tezkor aniqlash va aybdor notariusga nisbatan tegishli ta’sir chorasini qo‘llash amaliyoti yo‘lga qo‘yildi.

Navbat kutishlar tarixda qoldi

Fuqarolarga yaratilgan imkoniyatlardan yana biri elektron navbatning tashkil etilgani bo‘ldi. Endilikda fuqarolar notariusga borishdan oldin “e-notarius.uz” sayti orqali elektron navbatga yozilib, belgilangan vaqtda notarius qabuliga borish imkoniyatiga ega bo‘lishdi. Bu behuda navbat kutishning kamayishiga zamin yaratdi.

Yuridik va jismoniy shaxslarning mulkiy huquqlarini himoya qilish maqsadida notariuslarning mulkiy javobgarliklari ham belgilab berildi. Bunda notarial harakatni rasmiylashtirish natijasida jismoniy va yuridik shaxslarga mulkiy zarar yetkazilgan taqdirda, yuzaga keladigan majburiyatlar bo‘yicha notarius o‘z mulki bilan javobgar bo‘lishi qonunchilik bilan mustahkamlandi. Shu bilan birga notariuslar fuqarolik javobgarligining sug‘urta qilinishi majburiy talab sifatida belgilandi.

Bular notariat tizimidagi islohotlarning birinchi bosqichi hisoblanadi.

Notariat sohasidagi islohotlarning ikkinchi bosqichi “O‘zbekiston Respublikasida notariat tizimini tubdan isloh qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Prezident farmoni imzolanishi bilan boshlandi.

Ikkinchi bosqichning muhim jihatlaridan biri – 2020-yil 1-maydan boshlab notariat sohasi davlat tizimidan chiqarilib, nodavlat tizimiga aylantirildi. Xususiy amaliyot bilan shug‘ullanuvchi notariuslar tizimi o‘z faoliyatini boshladi.

Shuningdek, bu bosqchida jismoniy va yuridik shaxslar uchun qulaylik yaratish maqsadida:

– yaqin qarindoshlar o‘rtasida avtotransportlarni boshqarishga beriladigan ishonchnomalarni notarial tasdiqlash;

– qurilishi tugallanmagan uy-joylarni sotishda mahalliy hokimiyat organlarining ruxsatini olish hamda vasiylikdagi shaxs nomidan turar joyni ijaraga berishda vasiylik va homiylik organining roziligini olish talablari hamda korxonani ijaraga, tekin foydalanishga berish, birlamchi bozor-

da mol-mulkni lizingga berish va garov (ipoteka) shartnomalarini majburiy notarial tasdiqlash tartiblari bekor qilindi. Bekor qilingan notarial harakatlar o‘rniga yangilari joriy etildi. Jumladan, fuqarolik-huquqiy munosabatlarda sudgacha bo‘lgan jarayonda dalillarni ta’minlash, mulkiy va meros masalalarida mediatorlik vazifalarini bajarish, mualliflik va turdosh huquq obyektining taqdim etilgan vaqtini tasdiqlash kabi notarial harakatlar shular jumlasidan.

Eksterritoriallik tamoyili yo‘lga qo‘yildi

Aksariyat notarial harakatlarni eksterritoriallik tamoyili asosida rasmiylashtirish imkoniyati yaratildi. Endilikda jismoniy va yuridik shaxslar yashash joyidan qat’i nazar, xohlagan hududda notarial harakatlarni rasmiylashtirish imkoniyatiga ega bo‘lishdi.

“Masofaviy notariat” tizimi yo‘lga qo‘yildi. Unga ko‘ra, ayrim notarial harakatlarni fuqarolar notarius huzuriga bormagan holda masofadan turib videokonferensaloqa orqali rasmiylashtirish imkoniyatiga ega bo‘lishdi. Notarial arxivda mavjud bo‘lgan hujjatlar nusxasini Yagona interaktiv davlat xizmatlari portali orqali olish uchun sharoit yaratildi. Ushbu mexanizmlarning amaliyotga tatbiq etilishi – ortiqcha navbat kutish holatlariga barham berishga, vaqt tejalishi va xarajatlarning kamayishiga, aholining sifatli notarial xizmatlardan foydalanishiga, sohada erkin raqobat muhitini shakllantirishga, ortiqcha byurokratiya va korrupsiya holatlarining oldini olishga xizmat qilmoqda.

Bu bosqichdagi muhim jihatlaridan yana biri O‘zbekiston Respublikasi notarial palatasining tashkil etilganidir.

Hozir mamlakatning har bir hududida Notarial palataning bo‘linmalari faoliyat olib borishmoqda.

Bugungi kunda respublikamiz bo‘yicha 900 ga yaqin xususiy amaliyot bilan shug‘ullanuvchi notarius faoliyati yo‘lga qo‘yilib, ularning barchasi Notarial palata a’zoligiga qabul qilindi.

Notarial palataning asosiy vazifalaridan biri – xususiy amaliyot bilan shug‘ullanuvchi notariuslar faoliyatini muvofiqlashtirish, ularnig huquq va manfaatlarini ifodalash va himoya qilish, shuningdek, notariat sohasidagi qonun hujjatlari va huquqni qo‘llash amaliyotini takomillashtirish hisoblanadi.

Notariatning rolini mustahkamlash, notariuslik kasbi nufuzini oshirish, yagona notarial amali-

yotni ta’minlash choralarini ko‘rish, notarial harakatlar bo‘yicha uslubiy qo‘llanmalar ishlab chiqish, notariat to‘g‘risidagi qonun hujjatlariga, notariuslarning kasb etikasi qoidalariga rioya etilishi ustidan monitoringni amalga oshirish, tegishli davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari, nodavlat notijorat tashkilotlari bilan notarial faoliyat masalalari bo‘yicha hamkorlik qilish ham palata zimmasida.

O‘z vazifalaridan kelib chiqqan holda Notarial palata notariuslarga nisbatan qabul qilingan qarorlarning xolisligi va shaffofligini kafolatlash maqsadida notarius stajorlarini ishga qabul qilishda, nomzodlardan malaka imtihoni olishda, notariuslarga nisbatan litsenziyalarini to‘xtatish va tugatish bilan bog‘liq ta’sir choralarini qo‘llashda bevosita ishtirok etib kelmoqda.

Bugungi kunning muhim talablaridan biri har bir sohani raqamlashtirish va sohaga zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etishdir. Shu bois O‘zbekistonda ham xalqaro tajribani o‘rgangan holda “Notarius” avtomatlashtirilgan axborot tizimi yaratilib, notariat sohasi to‘liq raqamlashtirildi. Mazkur tizimga 15 dan ortiq turli davlat idoralari integratsiya qilindi.

Bundan tashqari aholining notariuslarni izlab topishi va ularga navbatga yozilishi, kerakli hujjatlar ro‘yxatini bilishi va to‘lov miqdorlaridan xabardor bo‘lishlarini osonlashtirish maqsadida “e-notarius” sayti yaratildi.

Notarial palata aholining huquqiy ongini yuksaltirish va ularga huquqiy maslahatlar berish bo‘yicha “Facebook” va “Telegram” ijtimoiy tarmoqlarida “Notarius maslahati” kanali va sahifalarini tashkil etgan. Ular orqali 24/7 rejimida aholiga notariat sohasi bo‘yicha bepul huquqiy tushuntirishlar va savollarga javoblar berib kelinmoqda.

Notarial palata tomonidan “Notarius maslahati” gazetasi chop etilayapti. Gazetada notariat va huquq sohasining boshqa yo‘nalishlari bo‘yicha o‘zbek, rus va ingliz tillarida turli maqolalar berilmoqda.

Notariuslar sohaga oid 200 ga yaqin videorolik tayyorlab, ijtimoiy tarmoqlarga joylashtirishdi. Notariat sohasidagi qonun hujjatlari “Audiobook” ko‘rinishida tayyorlanib, notariuslar va jamoatchilik vakillariga tarqatildi.

Palata xalqaro aloqalarni o‘rnatish va rivojlantirish borasida ham ish olib bormoqda. Bugungi kunda Litva, Ukraina, Belarus, Ozarbayjon va Qozog‘iston davlatlarining notariat sohasidagi tashkilotlari bilan hamkorlik to‘g‘risida memorandumlar imzolandi. Yevropa va Osiyo notariuslari veb-simpoziumlarida faol ishtirok etilib, ma’ruzalar qilindi.

Bundan tashqari, Germaniyaning “GIZ” dasturi doirasida notariuslar uchun “Mediatsiya” mavzusida xalqaro seminar hamda Belarus hamda Qozog‘iston notarial palatalari bilan hamkorlikda notariuslar uchun “Elektron notariat” mavzusida onlayn-konferensiya tashkil etildi.

Notarial palata mahalliy hamkorlik masalalariga ham alohida e’tibor qaratib kelmoqda. Jumladan, Tashqi ishlar vazirligi, Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi, Ichki ishlar vazirligi (JIEBB), Sog‘liqni saqlash vazirligi, Agrosanoat majmui ustidan nazorat qilish inspeksiyasi, Toshkent davlat yuridik universiteti, Yuristlar malakasini oshirish markazi, Advokatlar palatasi, “Yuksalish” va “Madad” nodavlat tashkilotlari bilan ham hamkorlik memorandumlari imzolangan.

2021-yilning 3-dekabr kuni O‘zbekiston notarial palatasi Xalqaro notariuslar ittifoqiga 91-a’zo sifatida qabul qilindi.

Aytish joizki, bu O‘zbekiston notariat tizimiga, uning juda qisqa davr ichida olib borgan faoliyatiga berilgan yuksak bahodir, shuningdek, notariat sohasidagi qonunchiligimiz xalqaro standartlarga to‘liq mos kelishining tasdig‘idir.

Xalqaro notariuslar ittifoqiga a’zo bo‘lish, birinchidan, O‘zbekiston uchun rivojlangan davlatlarning notariat tizimlari bilan bir qatorda faoliyat yuritishini va ular bilan teng darajada hamkorlik qilish imkoniyatini yaratadi. Ikkinchidan, notariuslarimiz tasdiqlagan hujjatlar dunyo miqyosida tan olinishini ta’minlaydi va O‘zbekiston tajribasini xalqaro miqyosda targ‘ib qilishga imkoniyat yaratadi.

Xalqaro maydonda mamlakatimiz nufuzining yuksalishiga hamda uning xalqaro indikatorlardagi o‘rnining ko‘tarilishiga hissa qo‘shish O‘zbekiston notariatining asosiy maqsadidir.

Dilshod ASHUROV,
O‘zbekiston notarial palatasi raisi